

stik«, er det nærliggende, at den er aftrykt i et tillæg. Man må blot undre sig over, at forfatterinden, der selv er en dygtig håndskriftslæser, optrykker den efter Ellen Jørgensens udgave. Havde hun selv afskrevet den eller kontrolleret Ellen Jørgensens tekst, vilde hun have undgået den besynderlige læsefejl Gramonthe for Gramonche (Gråmunke, o: Cistercienser). Notitsen 1098 Burdes (o: begyndte) Gramonche liue (o: Orden) er altså fuldkommen korrekt.*

Erik Kroman

BENNY BOYSEN: SØREN HAMPENS SAGA. *Et tidsbillede fra Hammerum Herred. Poul Kristensen Herning 1973. 116 s., ill. kr. 26,50.*

I de seneste år har man i dansk historieskrivning kunnet konstatere en stigende interesse for de ringest stillede i tidligere tiders Danmark. Børn under forsorg i Århus omkring århundredskiftet er behandlet af Ib Gejl i »Under værgeråd-det« (1969), Peter Riismøller nåede at give sit meget personlige bidrag i »Sultegrænsen« (1972) og Jens Engberg har med en stærk anklage mod hidtidig historieforskning og -skrivning taget sig af de allerlavest placerede, de kriminelle, i »Dansk guldalder« (1972), der er omtalt andetsteds i nærværende hæfte (se s. 104ff.).

Benny Boysens levnedsskildring henter ligeledes sit stof fra de underste lag i samfundet, i dette tilfælde Søren Sørensen, kaldet Hampen, født 1825 i Gjel-lerup, Hammerum Herred, og død sammesteds 1904. Søren Hampen blev allerede i sin levetid en kendt skikkelse, en af det gamle samfunds mange »originaler«. I sagnformationen fremstår han som en grovkornet spasmager, en drille-vorn særling, hvis berømmelse ikke mindst daterer sig fra de fortrædeligheder, han voldte de forhadte »lyseblå«, Estrup-tidens gendarmer. Søren Hampen har tidligere været behandlet, til dels i mere eller mindre skønlitterær form. Benny Boysen har søgt historierne verificeret gennem kildemateriale fra sognekommune og retskreds. Han har – naturligvis – måttet afkræfte mange af de bedste historier. Der bliver ikke så meget tilbage af den sagnagtige skikkelse, og Benny Boysen har ind imellem måttet gå lidt udenfor Søren Hampens sølle livshistorie for at »ryg« på bogen.

Hvad bliver der så tilbage? Indtil sit første ægteskab er der intet, der synes at adskille Søren Hampen fra tusinder af andre unge karle fra småkårs hjem – ved konfirmationen fik han et godt skudsmål. Hans forældre døde tidligt, men hans opvækst må have svaret til, hvad almindeligt var for husmandsknøse omkring midten af forrige århundrede. Men som 24-årig giftede han sig med en 39-årig skolelærerensken, og så begyndte Søren Hampen at skille sig ud fra mængden. Han tugtede konen, hvad der ikke i sig selv har været påfaldende, men han synes at have udvist en særdeles opfindsomhed på dette punkt. Efter konens

* Ellen Jørgensen oplyser i en note at »1098 er cisterciensernes, ikke gramontensernes begyndelsesår«. Grammontensernes stiftelsesår var 1077.

død indgik han et nyt ægteskab, men konen fik hurtigt nok af Søren Hampens brutalitet og rejste sin vej. Adskillige år senere fandt han sig en ny, nu yngre enke, gjorde hende med barn og fik omsider myndighedernes tilladelse til at gifte sig med hende.

Søren Hampen var for længst blevet træt af stadigt arbejde, hutlede sig igennem ved lejlighedsvis at tage dagleje og opviste iøvrigt stor ihærdighed for at skaffe sig understøttelse og almisser. Som andre mindre velsete eksistenser i slutningen af forrige århundrede blev Søren Hampens familie sendt til Amerika på det offentliges bekostning, men vilkårene her bekom ham ilde og et par år efter var han – nu alene – tilbage i Gjellerup. Med skiftende »husholder-sker« – af hvilke en tidligere morderske, Ane Marie Grønning, var den mest kendte – slog han sig igennem de næste tyve år. Hans levevej blev tilsyneladende i stadig større omfang at opbygge og skøtte om den myte, der dannedes om ham som en bizar spøgefugl og drillepind overfor myndigheder og »de store«. Desværre har Benny Boysens undersøgelse afkræftet det meste af hans »politiske indsats« i provisorietiden. Ane Marie og han var blevet en institution på egnen, og kort før århundredskiftet aflagde forfatteren Mylius Erichsen dem et besøg under forarbejdet til »Den jyske Hede«. Forventningerne om et dramatisk forløb blev ikke skuffede!

Der er ikke stof til en proletar-martyr i Søren Hampen. Han fandt hurtigt ud af, at han kunne tjene til brødet og brændevinen ved at give rollen som Søren Hampen, og mon ikke hans indsats mod gendarmene skal ses som udslag heraf? Han påtog sig den opgave, som skrædderens mops løste i Pontoppidans »Den første gendarm«, og godtfolk kunne more sig uden selv at risikere noget. Hver gendarm-historie har sikkert givet adskillige pægle brændevin i 1880'erne.

Ser man bort fra en meget grovkornet form for humoristisk sans, der vel bundede i en vis intelligens, er der ikke meget sympatisk ved den snart brutale, snart krybende, sjældent arbejdende og stadigt svirende Søren Hampen. Noget af hans familie kom i gang med at opdyrke hedelodder, skabte nye landbrug og fik deres børn godt i vej. Deres udgangspunkt var det samme som Søren Hampens. Var det karakteregenskaber, det første ægteskab eller brændevinen, der sendte Søren Hampen yderligere ned ad samfundsstigen?

Claus Bjørn

ESBERN JESPERSEN: OLDEMOR FORTALTE. *Poul Kristensen, Herning 1974. 160 s. 16 sider billedplancher, kr. 39,50.*

Fhv. førstelærer Esbern Jespersen, Vinding, der har en lang lokalhistorisk produktion bag sig, både i form af bidrag til Hardsyssels Årbog, hvis redaktør han var i en årrække, og som selvstændige bøger, har nu udsendt en ny bog med den romantikklingende titel: Oldemor fortalte. Men emnet er seriøst nok, og der er ikke indlagt forløren romantik – snarere tværtimod.